

Tekirdağ İli (Marmara Denizi) Kıyı Balıkçılığı ve Sorunları

*Okan Akyol, Fatih Perçin

Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, 35440 Urla, İzmir, Türkiye
*E mail: okan.akyol@ege.edu.tr

Abstract: *The coastal fisheries and problems in Tekirdağ Province (Marmara Sea).* In this study, the fishing activity of small scale fisheries, co-operatives, ports, boats and problems in the coasts of Tekirdağ were investigated. Samplings were carried out in six fishery co-operatives in the region, between 26.01.2005 and 6-15.01.2006. A total of 303 members and 182 vessels were recorded in co-operatives and fishing ports in Tekirdağ coasts, respectively. In terms of number of the members the biggest fishery co-operatives were Şarköy and then Tekirdağ. At the same time, both the co-operatives are the oldest (since 1974) in this area. The fisheries in these coasts operate encircling net, gill and trammel netting for bluefish, horse-mackerels, bonitos, whittings, etc.

Key Words: Coastal fisheries, Fishery co-operatives, Tekirdağ, Marmara Sea.

Özet: Bu çalışmada, Tekirdağ kıyılarında küçük ölçekli balıkçılık aktiviteleri, balıkçılık sorunları, balıkçı kooperatifleri, balıkçı barınakları ve balıkçı teknelerinin bazı özellikleri incelenmiştir. Örneklemeler, 26.01.2005 ve 6-15.01.2006 tarihleri arasında bölgedeki 6 su ürünleri kooperatifinde yürütülmüştür. Tekirdağ kıyılarında toplam 303 kooperatif üyesi ve 182 balıkçı teknesi kaydedilmiştir. Üye sayılarına bağlı olarak en büyük kooperatifler Şarköy ve Tekirdağ kooperatifleridir. Aynı zamanda bu kooperatifler bölgenin en eski (1974'den beri) kooperatifleridir. Kıyılarda yoğun balıkçılık faaliyetleri lüfer, istavrit, palamut, mezgit, vb. için alamanalar, solungaç ağları ve fanyalı ağlarla sürdürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kıyı balıkçılığı, Su ürünleri kooperatifleri, Tekirdağ, Marmara Denizi.

Giriş

6313 km²'lik yüzölçümüyle tamamı Trakya coğrafik bölgesinde yer alan üç ilden biri olan Tekirdağ, ayrıca Türkiye'de iki denize kıyısı olan 6 ilden biridir. Tekirdağ doğudan İstanbul'un Silivri ve Çatalca, kuzeyden Kırklareli'nin Vize, Lüleburgaz, Babaeski ve Pehlivan köyü, güneyden Marmara Denizi ve Çanakkale'nin Gelibolu ilçeleriyle çevrilidir. Kuzeydoğudan Karadeniz'e 2,5 km'lik bir kıyısı daha vardır (Anon. 2003).

Tekirdağ'ın güney sınırı boyunca uzanan Marmara Denizi'nde 133 km uzunluğunda bir kıyısı bulunmaktadır. Tekirdağ kıyılarının tek doğal limanı, bir yarımada konumunda olan Marmara Ereğlisi'dir. Marmara Ereğlisi - Kumbağ arasındaki kıyı kesimi genellikle plaj görünümündedir. Bu kıyılardaki plajlar daha çok kum taşlarının aşınım ve çözünmesinden oluşan kumulların birikiminden meydana gelmiştir. Barbaros kıyıları deniz ve akarsu aşındırmasına uğramış falezli kıyılara iyi bir örnektir. Denizden yüksekliği 10-12 m kadardır. Kumbağ - Gaziköy arası ise Ganos dağlarının denize dik inmesi ile yüksek kıyılara sahiptir. Kıyı çakıllardan oluşmuştur. Gaziköy - Şarköy arasında kıyı tekrar alçalır ve yerini kumullara bırakır (Anon. 2003).

Tekirdağ Körfezi'nin derinliği 100 m'yi geçmez. Deniz bitkileri ve balıklar bakımından oldukça zengin olan körfez, Kumbağ'dan batıya çekilecek hattın güneyinde 1000 m'den fazla derinleşir. Balıkçılar buraya "kanal" adını vermişlerdir ve balık sürüleri ile asıl akıntılar buradan geçer (Anon. 2003).

İlin 2001 yılı tarımsal gayri safi üretimi içerisinde su ürünlerinin payı %1 civarındadır. 1998 yılı itibarıyla 154 tonla satışı en fazla yapılan balık istavrit olmuştur. Onu hamsi,

palamut, lüfer ve kefal izlemektedir. 2001 yılında deniz balıkçılığı Tekirdağ ekonomisine 2.8 trilyon TL katkı yapmıştır (Anon.2003). Tekirdağ İlinin yetiştiricilik katkısı 96 ton ile alabalıktan sağlanmaktadır. Avlanan tatlı su balıklarının (çapak, kızılkanat, sazan, yayın, turna vb.) toplamı ise 297 tondur. (DİE, 2003).

Balıkçılık yönetimine katkı sağlayabilecek bazı temel verilerin ilk kez ortaya konduğu bu çalışmada, Marmara Denizi'nin kıyılarında önemli balıkçılık merkezlerine sahip olan Tekirdağ İlinin kıyı balıkçılığı, su ürünleri kooperatifleri temelinde incelenmiş, kooperatiflerin üye sayıları, kullanılan av araçları, avcılığa hedef türlerin saptanması ve balıkçılık sorunlarının ortaya konması amaçlanmıştır.

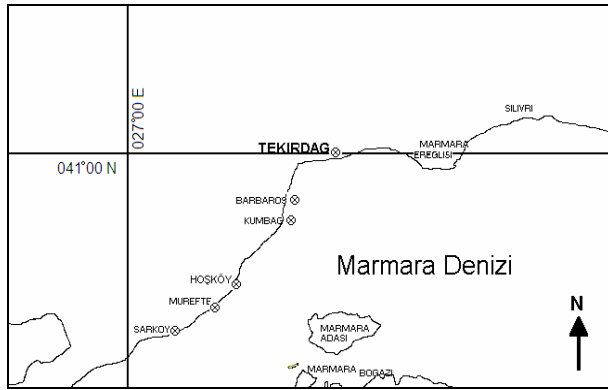
Materyal ve Yöntem

Bu çalışma, 26.01.2005 tarihinde ve 6-15.01.2006 tarihlerinde Tekirdağ İlinde bulunan 6 adet Su Ürünleri Kooperatifinde (Tekirdağ Merkez, Barbaros, Kumbağ, Hoşköy, Mürefte ve Şarköy) (Şekil 1) yürütülmüştür. Çalışmada kooperatif başkanları ve balıkçılarla yüz yüze anketler yapılmış, tekne ve av aracı özellikleri ile işlem gören balıklar yerinde gözlemlerle tespit edilmiştir.

Bulgular

Kooperatifler ve Pazarlama: Araştırma bölgesinde bulunan altı kooperatiftten en eski iki kooperatif, 1974 kuruluş tarihli Tekirdağ merkez ve Şarköy kooperatifleridir. 2001 yılında kurulan Barbaros su ürünleri kooperatifi ise en son kurulan

kooperatiftir (Tablo 1). İncelenen kooperatiflerin toplam üye sayısı 303'tür. Tekirdağ ili'nde balıkçıların kooperatifleşme oranı %52 ile göreceli olarak düşük bir oranda bulunmuştur. Altı adet kooperatif av sahasında üye olmayanlarla birlikte toplam 580 adet balıkçı profesyonel olarak balıkçılık yapmaktadır. Kooperatifler içerisinde sadece Şarköy kooperatifinde düzenli ve günde iki kez -sabah 07:00 ve akşam 16:00- mezat yapılmaktadır. Karides (*Parapenaeus longirostris*) balıkçılığına yoğunlaşmış Barbaros kooperatifinde ise yalnızca karides için komisyonculara mezat yapılmaktadır. Kooperatif merkezlerindeki limanlardan karaya çıkarılan av genelde kabzımallara toptan satılmakta ya da civardaki restoranlara ve yöre halkına satılmakta, balığın fazlası genellikle İstanbul ve Çanakkale balık hallerine kooperatif ve/veya kabzımallarca gönderilmektedir.

Şekil 1. Tekirdağ İli Su Ürünleri Kooperatif merkezleri

Balıkçı Barınakları: Kooperatif merkezlerinin yer aldığı kıyılarda birer balıkçı barınağı mevcut olup, en büyük barınak 64 balıkçı teknesi barındıran Tekirdağ balıkçı barınağıdır (Tablo 2). Bu aynı zamanda bölgenin en eski barınağı olup, yapımına 1963 yılında başlanmıştır. Söz konusu altı barınaktan beşi (Barbaros, Kumbağ, Hoşköy, Mürefte ve Şarköy) su ürünleri kooperatiflerine kiralanmışken, Tekirdağ barınağının işletmesi belediyededir. Ayrıca su ürünleri

kooperatifi bulunmayan Marmara Ereğlisi'nde bulunan barınak da belediye tarafından işletilmektedir.

Av Araçları ve Tekneler: Tekirdağ kıyılarında çeşitli dönemlerde kullanılan ağlar Tablo 3'te gösterilmiştir. Tekirdağ kıyılarında balıkçılar uzatma ağlarıyla özellikle Mart – Nisan ayları arası pisi ve dil, Mayıs – Temmuz ayları arasında istavrit, Temmuz – Ağustos ayları arasında kolyoz, Eylül – Aralık ayları arasında ise lüfer avına yoğunlaşmaktadır. Barbun, mezzit ve marya ağları ise tüm yıl boyunca kullanılabilir. Ayrıca özellikle Hoşköy'den Şarköy'e doğru sayıları 15'i bulan çokertme tipi ağ dalyanlar da dönemsel olarak faaliyet göstermektedir.

Tekirdağ kıyı balıkçılığında kullanılan tekneler, genellikle 7-10 m boy; 28-130 hp motor gücündedir. Hemen hemen tamamı ahşap materyalden yapılmış olan teknelerin sahipleri yılda 150-300 gün arası av yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Bölgede kullandığı ağ tiplerine göre yaklaşık tekne sayıları: barbun ağı için 12, alamana 30, lüfer bırakma ağı 45, mezzit ağı 20, istavrit ağı 20, dil ağı 20, marya ağı 5 ve karides için algarna çeken 30 olmak üzere toplamda 182 tekne bildirilmiştir. Teknelerde genellikle pay sistemi uygulanmaktadır. Masraflar (mazot, yağ, kumanya vb.) çıktıktan sonra elde edilen gelirin yarısı reise (genelde reis, aynı zamanda tekne sahibidir), kalan yarısı ise personele (genellikle 2-3 kişi) paylaştırılmaktadır. Burada tekne sayıları Tablo 3'le ilişkilendirildiğinde, algarna hariç teknelerin ağ varlığı yaklaşık 1760 postayı bulmaktadır. Ağların donam faktörü (E) 0,50 kabul edildiğinde ise toplam ağ uzunluğu 176 km'yi bulmaktadır.

Av Sahaları: Tekirdağ balıkçısı batıda Şarköy, doğuda M. Ereğlisi'ndeki Botaş'a kadar olan kıyı şeridini ve 7 mil açığa (derinlik: 60-70 m) kadar olan alanı etkili bir şekilde kullanabilmektedir. Yedi milden sonra denizin aniden derinleşmesi av sahasını sınırlamaktadır. Bazen uygun havalarda balıkçılar, Marmara Adaları civarına da giderek balıkçılık faaliyetlerini sürdürmektedirler. Balıkçılığın yapıldığı zemin çamur, kum ve yer yer taşlık, kayalıktır.

Tablo 1. Tekirdağ ili su ürünleri kooperatifleri ve üye sayıları.

Kooperatif Adı	Kuruluş Yılı	Üye Sayısı	%	Üye olmayan	%	Toplam balıkçı
S.S. Tekirdağ Merkez Su Ür. Koop.	1974	90	47	100	53	190
S.S. Barbaros Su Ür. Koop.	2001	24	83	5	17	29
S.S. Kumbağ Su Ür. Koop.	1977	43	81	10	19	53
S.S. Hoşköy Su Ür. Koop.	1987	57	83	12	17	69
S.S. Mürefte Su Ür. Koop.	1998	35	100	0	0	35
S.S. Şarköy Su Ür. Koop.	1974	54	26	150	74	204
Toplam		303	52	277	48	580

Tablo 2. Tekirdağ ili balıkçı barınakları ve bazı özellikleri (Anon. 2004).

Barınağın Adı	İnşa Tarihi	Ana mendirek boyu (m)	Kiralayan Kuruluş	Kiralama Tarih/Süre	Balıkçı Tekne Sayısı
Tekirdağ	1963-1965	120	Tekirdağ Belediyesi	Kesin devir	64
Barbaros	1987-1999	340	S.S. Barbaros Su Ür. Ko.	2001/10 yıl	20
Kumbağ	1980-1986	110	S.S. Kumbağ Su Ür. Ko.	1996/10 yıl	20
Hoşköy	1977-1987	150	S.S. Hoşköy Su Ür. Koop.	2003/10 yıl	39
Mürefte	?-?	580	S.S. Mürefte Su Ür. Koop.	2002/10 yıl	30*
Şarköy	1976-1984	100	S.S. Şarköy Su Ür. Ko.	1995/10 yıl	28
M. Ereğlisi	1986-1998	160	M. Ereğlisi Belediyesi	1995/10 yıl	40

*Balıkçı kooperatifi beyanati

Tablo 3. Tekirdağ kıyılarında kullanılan ağlar ve teknik özellikleri (F: fanyalı, S: sade, TGB: tam göz boyu).

Ağın Adı	Ağın Tipi	TGB (mm)	Göz Sayısı	İp Kalınlığı	Uzunluğu (posta)	Kullanıldığı Dönem
Alamana	F	46-56-60	100x4-6	210d/3-4	4-5	Eylül-Aralık
Mezgit Ağı	F-S	56-64-72	40-60	210d/3-4	15-20	Tüm yıl
Barbun	F	32	70	210d/2	5-10-12-15	Tüm yıl
Bırakma Ağı	F	70	25-100	210d/4	4-20	Eylül-Aralık
Pisi Ağı	F	140	25	210d/4	20	Mart-Nisan
İstavrit	S	32-34	100-300	210d/2-3	3-4	Mayıs-Tem.
Dil	F	80	50	210d/4	20	Mart-Nisan
Lüfer Bırakması	S	64	100x3	210d/3-4	3-4-8-10	Eylül-Aralık
Maryu	F	64-72	40	210d/4	20	Tüm yıl
Uskumru-Kolyoz	S	46	100x3-4	210d/2-3	4-5	Tem.-Ağus.

Tablo 4. Tekirdağ kıyılarında hedef türler, av dönemi ve av araçları.

Hedef Tür	Av Dönemi	Av Aracı
Bakalyaro (<i>Merluccius merluccius</i>)	Tüm yıl	Uzatma Ağı
Barbun-Tekir (<i>Mullus</i> spp.)	Mayıs-Tem./Eylül-Kas.	Uzatma Ağı
Dil (<i>Solea vulgaris</i>)	Mart-Nisan	Uzatma Ağı, Algarna
Hamsi (<i>Engraulis encrasicolus</i>)	Ekim-Nisan	Gırgır
İstavrit (<i>Trachurus mediterraneus</i>)	Mayıs-Temmuz	Uzatma Ağı
Karides (<i>Parapenaeus longirostris</i>)	Eylül-Aralık/Şubat-Nisan	Algarna
Kefal (<i>Mugil</i> spp.)	Tüm yıl	Uzatma Ağı, Gırgır, Dalyan
Kolyoz (<i>Scomber japonicus</i>)	Temmuz-Ağustos	Uzatma Ağı, Gırgır
Lüfer (<i>Pomatomus saltatrix</i>)	Nisan-Haziran/Eyl.-Ocak	Alamana, Uzatma Ağı, Gırgır
Palamut (<i>Sadra sadra</i>)	Eylül-Kasım	Uzatma Ağı, Gırgır
Pisi (<i>Platichthys flesus</i>)	Mart-Nisan	Uzatma Ağı, Algarna
Sardalye (<i>Sardina pilchardus</i>)	Eylül-Mayıs	Gırgır

Hedef Türler, Av Dönemleri ve Av Aracı: Kooperatif balıkçıların hedeflediği balık türleri, yakalandığı dönem ve bunları avlayan av aracı çeşitliliği Tablo 4'te gösterilmiştir. Bu türler dışında tesadüfî olarak avlanan hedef dışı av kompozisyonu ise köpekbalığı, vatoz, tırpana, kırlangıç, iskorpit, izmarit, vb.'den oluşmaktadır.

Sorunlar

- Düzenli aidat toplanamaması (Barbaros hariç tüm kooperatifler),
- Barınağın kiralanamaması (Tekirdağ kooperatifi),
- Barınağın yetersizliği ve rüzgârlara açık olması (Tekirdağ ve Şarköy kooperatifleri),
- Soğuk hava deposunun bulunmaması (Barbaros, Kumbağ, Şarköy kooperatifleri),
- Mezat yapılamaması (Şarköy hariç tüm kooperatifler),
- Yazın plaj alanlarının balıkçılığı sınırlaması (Tekirdağ kooperatifi),
- Balıkçının balığını bireysel pazarlaması (Şarköy hariç tüm kooperatifler),
- Kayıt dışı çalışan teknelerin fazlalığı (tüm kooperatifler),
- Trollerle yasadışı avcılık yapılıyor olması (Tüm kooperatifler),
- İnceburun feneri ile Doğan Aslan feneri arasındaki bölgeye demirleme sonucu gemi ışıklarının balıkları olumsuz etkilemesi ve bölgeden uzaklaştırması (Şarköy bölgesi)
- Çekrek yeri bulunmaması (Tekirdağ, Kumbağ kooperatifleri)
- Yunus problemi (tüm kıyılarda).

Tartışma ve Sonuç

Marmara Denizi kıyılarının önemli balıkçılık merkezlerinden biri olan Tekirdağ'da DIE (2003) kayıtlarına göre, 199 adet balıkçı gemisi ve 1185 adet ruhsatlı balıkçı bulunmaktadır. Bu çalışmada, avcılık türlerine göre verilen tekne sayısı toplamı olan 182 tekne istatistiklerle uyumlu olmasına rağmen, liman kayıtlarına (Anon. 2004) göre barınaklarda 241 balıkçı teknelerinin bulunduğu (bu rakama büyük ölçekli tekneler dâhil olabilir) anlaşılmaktadır. Ayrıca anketlerde, altı kooperatif merkezinde üye olan ve olmayan balıkçıların toplamı 580 olarak tespit edilmiştir. Burada sadece Marmara Ereğlisi barınağını kullanan balıkçı sayısı tespit edilememiştir. Ancak limanda 40 balıkçı teknelerinin bulunduğu göz önüne alındığında yaklaşık 80-100 arasında balıkçı sayısına ulaşılabilir. DIE (2003) verileri ile oldukça büyük bir farklılığın göze çarpmasının nedeni, belki gerçekte profesyonel olmayan birçok kişinin de ruhsat almış olması ihtimali ile pek çok balıkçının zamanla farklı işlere geçiş yapmış olabileceği varsayımdır. Zira anketlerde, balıkçıların yaklaşık %50'sinin balıkçılığı yarı-zamanlı yaptıklarını aynı zamanda çiftçilik, hayvancılık gibi işlerle uğraştıklarını ya da emekli olduklarını ifade etmişlerdir.

Marmara Ereğlisi – Şarköy arasında 7 millik dar bir kıta sahanlığına sahip balıkçılık sahasını, doğuda Botaş iskelesi ve askeri bölge, batıda kuru yük gemilerinin demirleme alanları daha da sınırlamakta ve yöre balıkçısının av verimini oldukça olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda sayıları oldukça artan yunusların ağlara verdiği zararlar, hemen hemen tüm balıkçıların ortak sorunu haline gelmiştir. 1983 yılından beri koruma altında bulunan yunus popülasyonlarının

zararı, Tarım Bakanlığının küçük ölçekli balıkçıya ağların bakım ve onarımı için verebileceği sübvansiyonla hafifletilebilir.

Önemli bir balıkçılık merkezi konumunda bulunan Tekirdağ'da merkezi bir balık hali bulunmamaktadır. Belki bunda kentin İstanbul'a ve Çanakkale'ye yakın olması etkili olmuş olabilir. Ancak en azından sağlıklı bir yöresel pazarlama ve tüketim için barınak yakınlarına yapılacak bir hal binası, ürünü kısa sürede soğuk zincire dâhil etmekle kalmayacak, aynı zamanda karaya çıkarılan ürünün kayıt ve denetim altına alınmasını sağlayacaktır. Belediyenin balık satışlarından elde edeceği rüsum ise gelirlerine önemli ölçüde katkıda bulunabilecektir.

Tekirdağ balıkçısının hedef türleri başta lüfer olmak üzere, istavrit, palamut, kolyoz, mezigit, barbun, dil, lüfer, bakalyaro vb. balıklardan oluşmaktadır. Bu türler mevsimsel göçlere bağlı olarak dönemsel olarak yakalanmaktadır. Bu nedenle hemen hemen her balıkçının hedef türe özel donattığı av takımları mevcuttur. Balıkçıların toplam ağ varlığı 176 km'yi bulmaktadır ve bu takımları donatıp onarabileceği ve saklayabileceği barakalar Tekirdağ, Kumbağ, Barbaros gibi barınaklarda mevcuttur. İlgili kooperatifler ise bu barakalardan bir miktar kira geliri elde edebilmektedir. Ancak incelenen kooperatiflerin hemen hiçbiri düzenli ve yeterli bir gelire sahip bulunmamaktadır. Kooperatif başkanları kooperatiflerine devlet desteğinin yetersizliğinden yakınmaktadırlar. Önceliği olmasına ve üç kez girişimde bulunulmasına rağmen, Tekirdağ merkez su ürünleri kooperatifi, barınak işletmesini belediyeden alamadığını ifade etmiştir.

Sonuçta, Tekirdağ balıkçısı ve balıkçılığının sorunları - tüm Marmara'da olduğu gibi- oldukça fazla ve karmaşıktır. Bölgenin aynı zamanda bir sanayi bölgesi olması nedeniyle büyük tonajlı gemi trafiğine açık olması, kıta sahanlığının dar olması, yılın büyük bir bölümü fırtınalara açık olması, kaçak avcılığın halen sürüyor olması, kayıt dışı çalışan teknelerin (çoğu amatör) fazla olması ve dolayısıyla balıkçının gelirine ortak olması, kooperatiflerin yeterince gelire ve üyeye sahip olamaması, bölgede balık hali bulunmaması, soğuk zincir kurulamaması gibi pek çok sorun sayılabilir. Başta yerel yönetimler, kooperatifler, ilgili bakanlık, üniversiteler ve balıkçıların bir araya gelerek sorunların çözümü için gerekli adımları atmaları, bölge balıkçılığını daha da geliştirebileceği gibi, sorumlu balıkçılık anlayışı çerçevesinde sürdürülebilirliğe de katkı sağlayacaktır.

Teşekkür

Çalışmada, eksik verilerin tamamlanmasında ve kooperatif başkanları ile irtibatın sağlanmasında büyük desteğini gördüğümüz inşaat yüksek mühendisi Oral ÇELİKKOL'a ve bölge balıkçılarına şükranlarımızı sunarız.

Kaynakça

- Anon. 2003. Tekirdağ. T.C. Tekirdağ Valiliği Web Sitesi, <<http://www.tekirdag.gov.tr>>
- Anon. 2004. Fishing Ports in Turkey, (in Turkish). TKB-KKGM, Su Ürünleri Hiz. D. Bşk., Ankara, 295 s.
- DİE. 2003. Fishery Statistics 2003, (in Turkish). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enst., Ankara, 49 s.